

kar helt självklara. Behöver vi få ”mummel” definierat som ”prat som nästan inte hörs” (s. 84)?

Man kan också fråga sig varför studien fokuserar så starkt på det audiella perspektivet. Det verkar rimligt att tänka sig att om man fullföljer Hayden Lorimers idéer med en ”more-than-representational” etnografi, så borde alla sinnen tas med i beaktande. Den mänskliga perceptionen bygger rimligtvis inte bara på syn och hörsel utan i lika utsträckning på smak, lukt och taktila intryck.

Hur som helst är mitt generella intryck att Karin Eriksson-Aras skrivit en avhandling som berikar den moderna etnografien med nya infallsvinklar när ljuden tar plats i beskrivningen. Förhoppningsvis kommer denna studie att inspirera andra forskare till att utveckla det etnografiska fältarbetet.

Dan Lundberg, Stockholm

Niklas Huldén: *Kustbor och det materiella arvet. Upptecknad egendom som indikator för kulturell anpassning i sydvästra Finlands skärgård 1700–1900*. Åbo Akademi förlag – Åbo Akademi University Press, Åbo 2018. 498 (+ 4) s., ill. English Summary. ISBN 978-951-765-899-7.

Vid fakulteten för humaniora, psykologi och teologi vid Åbo Akademi har fil. lic. Niklas Huldén disputerat i nordisk etnologi. Som titeln och sidomfånget anger behandlar han sorgfälligt föremålskulturen i Åbolands skärgård under två sekel. Utgångspunkten är ett bland etnologer välbekant men numera lite bortglömt källmaterial: bouppteckningar.

I avhandlingen undersöks arvsflöden av föremålspopulationer som leder till en helhetsbild av hur saker och ting ska vara, baserad både på lagstiftning och på lokala uppfattningar om det betydelsefulla och förändringar över tid. Människornas liv speglas genom den materiella världen, men *inte* dess idémässiga innehåll eller till exempel agens. Föremålen betraktas i stället

som indikatorer för anpassade överlevnadsstrategier. Det förutsätts att föremålen verkligen har blivit använda. Deras antal och värdering, eller särredovisning under skilda rubriker, antas motsvara den relativa betydelsen för dess ägare, och dessa ställningstaganden landar i avhandlingens två huvudsyften: 1. Kan huvudnäringar eller binäringar urskiljas genom den materiella kulturen i olika skärgårdsområden, och 2. Hur förändras denna mellan 1700- och 1800-talen. Kulturekologisk teori används för att förklara varför vissa föremål redovisas och andra inte och leder vidare till ytterligare syften eller delmål: 3. Bouppteckningar som källa och dess möjligheter för att belysa huvudfrågorna, samt i någon mån 4. Hur bouppteckningarna speglar samhällets mer generella organisatoriska utveckling.

Författarens utgångspunkt har varit projektet ”Miljö i förändring – samhälle i förändring” som initierades i början av 1990-talet, och det har styrt valet både av tidsperiod och geografi. Förhållanden under 1700- och 1800-talen studeras genom en rät linje från Virmoviken i norr ut till åländska Kökar. I underlaget ingår 315 bouppteckningar från 15 nuvarande kommuner i skärgårdens ”längszoner”, som på samma gång är folkligt förankrade och vetenskapligt etablerade, men med tillägg av en ”kustzon”. Hela området kan sägas ha varit socialt sett relativt homogent, med få arvingar (det vill säga med lägre nativitet än på fastlandet) och med relativt få uttalat fattiga. Människors näringsinriktning låg här främst på boskapsskötsel och fiske. In på 1800-talet ökade befolkningen genom inflyttning till tidigare obebodda områden och det resulterade i en starkare betoning av fisket. Ett i vissa avseenden homogent undersökningsområde verkar vara en förutsättning för möjligheterna att kunna särskilja drag som har att göra med människornas kulturekologiska anpassning till de naturliga förutsättningarna, för att kunna skilja dem från ekonomiska, demografiska eller andra faktorer som har att göra med social klass och så vidare. Det finns förstås för- och nackdelar med styrningen från projektet. Till nackdelarna synes höra den långa tidsperioden och en geografi där bouppteckningsmaterialet inte är det mest optimalt bevarade. Till fördelarna kan

räknas projektets bidrag till forskningsläget, en gemensam hållning till teoretisk litteratur med mera. Arbetets långa tidsutdräkt märks i avhandlingen genom att det påbörjats och vunnit sin form innan nyare tekniska möjligheter i form av datorstöd och programvaror eller digitalisering av relevanta källor har varit tillgängliga. Detta ska dock inte läggas författaren till last, utan visar tvärtom på den stora arbetsinsats som nedlagts och som lett till större eftertänksamhet och djupare insikter.

Forskningsläget refereras av författaren främst med utgångspunkt i avhandlingens metodiska syftesformulering, det vill säga det berör främst tidigare undersökningar som till väsentliga delar bygger på bouppteckningar. Redovisningen är systematisk med studier från olika länder med viss tonvikt på Finland, varpå följer Sverige, Norge, Danmark, Estland, Tyskland, Storbritannien/ USA/ Kanada. Syftet är att framhålla vissa studier för att följa deras redovisningsprinciper och göra jämförelser med den egna undersökningen. Avhandlingens två första syften, att säga någonting om näringsfängen och deras förändring över tid, behandlas däremot inte primärt i forskningsläget utan i respektive kapitel. En översiktlig sammanfattning av tidigare föremålsforskning kunde eventuellt ha varit befogad, låt vara att de refererade arbetena givetvis i hög grad rör sig just om olika sorters föremålsundersökningar. Det finns nämligen en viss polemik i avhandlingen mot den äldre föremålsforskningen i det avseendet att dess terminologi blivit alltför abstrakt och förenklad i jämförelse med verklighetens mångfald. Detta söker författaren motverka genom ”närläsning” av bouppteckningarna med källkritisk blick. Även om den tillämpade källkritiken varierar i avhandlingen anses den nå kongruens genom en iterativ behandling av källmaterialets redovisning av föremål, som inkluderar en komplexitet för att undvika grova förenklingar av orsaks-sammanhang och geografiska eller kronologiska skillnader. Här ger författaren flera goda exempel med mycket välgrundad argumentation.

Avhandlingen är till sitt tema kulturekologisk (ecological anthropology, Hardesty 1977; Moran 2000). Miljön som förklaringsfaktor figure-

rar i tre olika tappningar, som i en fallande skala värderar just denna: 1. Miljödeterminism, 2. Possiblism, 3. Interaktionism. Men när vi kommer till avhandlingens resultat verkar det vara så att naturen förvisso anses ge förutsättningar för olika näringsfång, men den förklarar inte förändringsprocesserna eftersom den fysiska miljön inte förändras på så kort tid som undersökningen avser. Det är i stället ”samhälleliga anknypningspunkter”, som organisatorisk anpassning med delägande sambruk i fisket, väderkvarnar och så vidare som är mer avgörande. Egentligen talar författaren mer om framväxten av institutioner (regelverk på olika nivåer) och av marknader, men detta teoretiseras inte. Detta verkar en aning motsägelsefullt i förhållande till avhandlingens inledning där det talas om att utifrån Julian Stewards omdebatterade idéer om kulturell förändring (1955) så ska här tillämpas en kulturekologisk teori som undviker ett deterministiskt synsätt genom att leta efter den ”kulturella kärnan”, eller samspelet mellan redskap och teknik och miljö för människors överlevnadsförmåga, och som förklarar kulturell förändring genom att kulturen påverkar miljön, vilket med andra ord innebär ett närmande mellan antropologi och biologi. För en svensk etnolog leder detta tankarna till Åke Dauns *Det allmänmänskliga och det kulturbundna* (1999) och *Arv och miljö* (2009), när han under sina senare år började publicera sig om kultur som en förlängning av biologin, eller kulturvetenskaperna som en del av naturvetenskapen och som grundar sig på den allt rikare litteraturen i ämnet efter 1955.

Ett centralt mål med avhandlingen är även att bidra till metodutveckling. Bärande element är komparation – tid och rum – och huruvida den erhållna bilden stämmer överens med andra redan gjorda undersökningar och inte minst en genomsyrande källkritik. Givetvis är det helt i sin ordning att undersöka förhållanden som avser den direkt refererade empirin i bouppteckningarna, det vill säga arvsflöden, i det här fallet avseende föremålen. Dock vill jag nog våga påstå att det håller på att ske ett sorts paradigmskifte i hur forskare använder information i bouppteckningar, speciellt på det finanshistoriska forsk-

ningsfältet, genom att i stället skapa estimat av den levande befolkningens förhållanden och därefter genomföra analyserna på en abstrakt nivå ovanför den direkt empiriska. I dessa studier används förhållandet mellan den levande och avlidna befolkningen, mortaliteten, som faktor för att räkna upp de värden som bouppteckningarna ger genom att invertera mortalitetstalen för män och kvinnor i olika åldersgrupper. Författaren känner till detta angreppssätt men ger sin motivering för att *inte* använda det, nämligen att samma föremål ärvs och återanvänds över generationerna. Det är säkert ett rimligt antagande för hela den period när andrahandsmarknaden (auktioner) var helt avgörande för konsumtionen åtminstone på landsbygden. Fast poängen med tekniken med inverterad mortalitet är att *proportionerna* mellan olika föremålsgrupper blir annorlunda och därmed skulle den av författaren beräknade "värdeprocenten" – det vill säga olika föremålsgruppers andelar av dödsboets bruttoförmögenhet – troligen fördela sig annorlunda hos den levande befolkningen i jämförelse med de boupptecknade. Det skulle ge en annan bild av innehaven av silverföremål eller av boskap. Resultaten skulle helt enkelt få en större räckvidd. Men – det förtjänar att upprepas i alla sammanhang – forskningen är förstås fri och valet och nyttan av metoder avgörs av forskningsfrågorna.

Till de metodiska delarna i avhandlingen hör också bouppteckningarnas spegling av samhällets förändringar som en del av moderniseringen och framväxten av ett administrativt mer effektivt samhälle, och bouppteckningar som en form av ritual i detta sammanhang samt hur denna förändras över tid. Till den övergripande kontexten här uppfattar jag övergången från den förhärskande synen på "det begränsade goda" (Foster 1965) i ett traditionellt samhälle, som betonar rättvisekrav inom ramen för en bonderationalitet men som inte utgör något motstånd mot förnyelse i sig. Denna står i kontrast mot upplysningstidens strävanden, där ny teknik ställs mot beprövade metoder (som medför ett risktagande). Det finns med andra ord en begriplig kontinuitet i diskontinuiteten. Författaren kommer dock till slutsatsen att "det begrän-

sade goda" inte speglas så tydligt genom bouppteckningarna.

När det gäller avhandlingens huvudsakliga resultat förefaller dessa möjligen vara en smula givna eller inte så hemskt överraskande, alltså att det fanns en diversifiering av olika näringar för att klara naturliga variationer i skördeutfall, fiskfångster och så vidare, med en klarare inriktning mot jordbruket som blir svagare ju längre ut från fastlandet man rör sig, medan fisket blir viktigare ju längre ut i skärgården man kommer. Detta baserar sig på 151 bouppteckningar som inte anses lida av någon åldersbias, utan främst representerar "aktiva" bondehushåll, och på litteraturen som stödjer bilden av att jordbruket blev viktigare där jordbruket var möjligt.

Avhandlingen är icke desto mindre ett synnerligen förtjänstfullt och väl genomfört arbete som förtjänar uppmärksamhet både bland dem som intresserar sig för skärgårdsbefolkningens levnadsvillkor i förgången tid, och bland dem som idag arbetar med bouppteckningar alldeles oavsett forskningsfält. Några av mina huvudsakliga invändningar har att göra med: 1. Urvalsproblematiken och bouppteckningsfrekvenser, 2. Uteblivna åldersbestämningar av arvlätare, 3. Bouppteckningarnas förändrade redovisningsprinciper över tid samt 4. Genusaspekternas nedtoning.

Urvalsproblematiken som finns i avhandlingen beror på en ojämn fördelning av källor från de olika geografiska områdena och tidsperioderna och är ett återkommande bekymmer för författaren. Men dessutom finns det en del osystematiska bortfall på grund av kopieringssvårigheter, "defekta" bouppteckningar, finskspråkiga bouppteckningar som inte har valts och så vidare. Särskilt känsligt blir detta genom tillämpningen av ett emic-perspektiv, där folkliga terminologier betraktas som en avspegling av människors sätt att anpassa sig i miljön. Bouppteckningsfrekvenserna redovisas inte heller, alltså relationen mellan antalet avlidna och antalet boupptecknade, vilket ju har betydelse för bedömningen av underlagets styrka. I en figur får vi veta att Virmo härad har 750 bevarade bouppteckningar, varav en del ingår i undersökningen, men det finns fler härader representera-

de i avhandlingen. Urvalet anser författaren vara större under 1800-talet än 1700-talet, vilket gör att signifikansen framstår starkare. Men det är alltså oklart om urvalet verkligen är större även i förhållande till den ökade befolkningen.

Detta hänger samman med svårigheter att ta fram uppgifterna ur folkbokföringen, vilket även har gjort att författaren avstått från att göra åldersbestämningar av de boupptecknade. Detta hade gett bättre möjligheter att bedöma kvaliteten på det material som faktiskt används. Några få inslag av väsentligt ålderstigna, och därmed knappast ”aktiva”, har kunnat identifieras med hjälp av numera digitaliserade kyrkoböcker. Det förefaller osäkert, som författaren i stället gör, att utgå från arvlåtarens titel, att det finns omyndiga barn och förekomsten av vissa jordbruksredskap eller dragdjur, även om detta är en beprövad teknik allt sedan 1970- och 80-talens (svenska) vetenskapliga undersökningar baserade på bouppteckningar, och till och med så sent som hos historikern Pablo Wiking-Faria (2009) eller ekonomi-historikern Marja Erikson (2018).

Även om det är aritmetiska medelvärden av föremålsbestånden per hushåll som analyseras är det också problematiskt att föremålsredovisningen i bouppteckningarna blir allt mer detaljerad in på 1800-talet. Fler föremål redovisas då jämfört med 1700-talet. Svagheten i 1700-talsanalyserna är författaren också mycket medveten om. Tonvikten i materialet ligger dessutom mot slutet av 1700-talet, vilket gör att jag undrar över poängen med den kronologiska analysen. Det talas i forskningen kring den industriella revolutionen om ”det långa 1800-talet”, som syftar på att samhälleliga förändringar har längre orsakstrådar än vad man kanske tidigare insett. Detta uttryck förefaller än mer relevant när det gäller studier i kulturella förändringar som ju sker långsamt.

På grundval av förrättnings- och värderingsmännens starka inverkan på bouppteckningarnas innehåll och föremålens värderingar har författaren också valt att tona ned ett genusperspektiv med motiveringen att det är hela hushållets föremål som förtecknas. Genusaspekter ingår inte heller bland dem som anses kunna påverka vad som *inte* redovisas i bouppteckning-

arna. Ändå nämns i avhandlingen vissa skillnader mellan kvinnliga och manliga arvlåtare bouppteckningar, exempelvis i redovisningen av gångkläder och att kontanterna var färre i hushåll med kvinnliga arvlåtare. Likaså finns det uppenbart genusgrundade skillnader i redovisningen av skospännen och redskapen för textiltillverkning. Genusspecifika inflytanden borde kunna förväntas i ett källmaterial som uteslutande är skapat av män. Wendy Lucas och Noel Campbell har i artikeln ”Unwritten rules and gendered frames amongst probate appraisers? Evidence from eighteenth-century York county, Virginia” (*Essays in Economic & Business History*, vol. 36, 2018, 47–94) hävdade att kvinnliga arvlåtare bouppteckningar i 1700-talets Amerika avviker från de manliga: “Although attractive as data sources, researchers have long known that probate materials can be difficult to use. Researchers have rarely written about gender as a source of difficulty, but our results suggest that localized, gender-related behavior by appraisers could further complicate using probate materials to study phenomena ranging from the diffusion of consumer goods or of technology, to the integration of markets, and the growth and distribution of wealth. [...] We should think critically, carefully, and locally about what sorts of possessions might be included or excluded.” Trots att artikelförfattarna ännu inte tycks ha kommit så långt i sin konsekvensanalys finner de att i bouppteckningar efter kvinnliga arvlåtare väljer de manliga förrättningsmännen att slå ihop föremålsgrupper på ett grövre sätt, de tillämpar en sämre, mer generisk detaljredovisning än för motsvarande manliga bouppteckningar. Följande objekt har en tendens att försvinna ur redovisningen, vid sidan av ”änkans säng”: höns, tvättutrustning, spinnrockar, keramik för matändamål, syattiraljer och vissa textilier. Motsvarande intressanta iakttagelser har även författaren kunnat göra avseende Åbolands skärgård på 1700- och 1800-talen men utan att dra några särskilda växlar på dem, avhandlingens uttalade metodiska ambitioner till trots. Därmed kan man ändå säga att avhandlingen befinner sig rätt i tiden beträffande det internationella forskningsintresset.

Läsaren av Niklas Huldéns doktorsavhandling kommer dock att finna många värdefulla resonemang, till exempel om en studies konkreta uppläggning, användbara för andra som funderar kring motsvarande problem, såsom mättnadsprincipen (avtagande marginalavkastning) som styr behovet av omfång på underlaget. Hanteringen av underlaget beskrivs noggrant och speglar på sitt sätt teknikutvecklingen under avhandlingsarbetets gång. Bibehållna ”byggställningar” genom författarens transparenta analyser belyser svårigheterna med tolkningar av bouppteckningarnas innehåll och nyanserar erhållna kvantitativa resultat. Detta förefaller både metodiskt motiverat och värdefullt. Reflektioner om kvalitet kontra kvalitet är intressanta och motiverar den innovativa och pedagogiska redovisningen av medelvärden i avhandlingen.

En stor del av livet i skärgården skildras *inte* i bouppteckningarna konstaterar författaren och det illustrerar hans medvetna begränsning till ett enda källmaterial, arbetets ”monolitiska” karaktär, i motsats till dess tillämpade metodpluralism med en konsekvent forskningsattityd. Författaren resonerar till sist kring begreppet ekologi, men föredrar hellre ”ekonomiskt förutseende” eller ”rationalitet” – eller varför inte ”hållbar utveckling” för att knyta an till dagens politiska problem även om det är en tautologi, ty om en utveckling inte är hållbar så är det väl knappast frågan om någon utveckling?

Som så ofta står den humanistiska forskaren inför två avgörande val: mellan tillgången till rikliga data eller möjligheten till generaliseringar. Här har också författaren till denna avhandling befunnit sig. De synnerligen utförliga metodiska resonemangen genom hela texten innehåller iakttagelser och reflektioner av ovanlig styrka, vilka rimligen borde uppmärksammas av alla dem som numera håller på med någon form av forskning baserad på bouppteckningar (i den utsträckning de läser svenska). Författaren har haft åtskilliga möjligheter till eftertanke, han har erhållit kvalificerade kommentarer under resans gång och har därtill språkligt hunnit formulera sig mycket väl.

Med sin avhandling har Niklas Huldén kun-

nat presentera ny gedigen kunskap med delvis innovativa grepp, som förhoppningsvis kommer att utgöra grunden till ett förnyat akademiskt intresse för föremålsforskning baserad på bouppteckningar även inom etnologiämnet. Undersökningens terminologi och teoretiska ansatser är goda, även om de inte är fullt synliga genom hela avhandlingen. Den konsekventa forskningsattityden måste räknas till arbetets främsta förtjänster. Materialkännedomen och den likaledes konsekvent tillämpade källkritiska behandlingen av detta lämnar endast få saker i övrigt att önska. Författaren visar upp en sammanhållen om än komplicerad helhet med tydlig argumentation. Niklas Huldén uppvisar kritiskt tänkande, originalitet och självständighet, inte minst genom att avstå från de idag mer förhärskande angreppssätten inom den akademiska föremålsforskningen, på grund av det valda källmaterialets begränsade möjligheter att svara upp emot dessa. Han har därigenom visat att alla de klassiska forskningsfrågorna ännu inte har blivit fullt uttömda. Det finns hopp för framtidens forskare.

Anders Perlinge, Stockholm

Emma Lindblad: *Looking vanlig: neither too much nor too little: A study of consumption of clothing among mainstream youth in a Swedish small town*. Fashion studies 4. Department of Media Studies, Stockholm University 2017. 192 s., ill. ISBN 978-91-7649-445-5/978-91-7649-719-0.

Emma Lindblads avhandling i modevetenskap har som utgångspunkt att studier av konsumtion, kläder och identitet ofta tar för givet att ungdomar identifierar sig som ”mainstream”, eller på svenska som vanliga, ett ord som återfinns i titeln trots att avhandlingen är skriven på engelska. Fastän vanlighet ofta tas för givet, menar Lindblad, så problematiseras det sällan hur vanlighet fungerar. Vanlighet får stå som kontrast till och förklara betydelser av subkultu-